

ПРОБЛЕМА АФРИКАНСЬКОЇ ЧУМИ СВИНЕЙ

29 липня 2015 р. африканська чума свиней (АЧС) в Україні та шляхи підвищення ефективності її профілактики стали предметом обговорення на відділенні ветеринарної медицини Національної академії аграрних наук України.

У роботі взяли участь академіки, члени-кореспонденти відділення, заступник Голови Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів **С.Д. Мельничук**, заступник Голови Держветфітослужби України **О.М. Вержиковський**, заступник директора департаменту ветмедицини Держветфітослужби України **Д.А. Мороз** та інші.

Доповідачами виступили директор ННЦ «ІЕКВМ», академік НААН, доктор ветеринарних наук **Б.Т. Стегній**, заступник директора, завідувач науково-дослідного центру з вивчення класичної чуми свиней ІВМ НААН, кандидат ветеринарних наук **М.П. Ситюк**.

Зокрема **М.П. Ситюк** повідомив, що АЧС у світі поширюється інфікованими домашніми й дикими свиньми, контамінованими вірусом харчовими відходами, чутливими до вірусу кліщами роду *Ornithodoros*.

Доповідач зробив акцент на причинах поширення АЧС в Україні:

- неодноразовий збір зернових культур, картоплі порівняно з Білоруссю сприяє міграції диких свиней у прикордонні райони, де вони інфікуються і з поверненням перезаражають тварин свого стада;
- виявлення трупів диких свиней у річках Дніпро, Десна, Псел;
- браконьєрський відстріл диких свиней;
- несвоєчасне виявлення й неправильна утилізація загинувших від АЧС диких свиней, що призводить до поїдання їх трупів кабанами, хижакими, собаками, синантропною птицею, які механічно переносять вірус;
- висока стійкість вірусу АЧС, яка сприяє інфікуванню та поширенню збудника в стадах через лежбища, чесала, годівниці, переходи;
- контаміновані вірусом АЧС м'ясні продукти та харчові відходи;
- низький рівень біобезпеки свинарських господарств.

Основний переносник АЧС – дикі свині, які ведуть стадний спосіб життя. Їх сімейний союз об'єднує 5–15 тварин, а вожаком є самець. Ареал проживання одного стада – 500 га, й на одній площі можуть жити 2–4 стада. Навесні та влітку добовий хід кабана не перевищує 5–6 км, восени – 12 км, а взимку – 1–4 км. Тварини можуть плавати на відстань 5–6 км. При загрозі та міграціях кабани здатні долати відстань від 20 до 200 км. Швидкість поширення збудника АЧС у популяції диких свиней на відстань 3,5–11 км становить 12–20 діб. Вірус АЧС від однієї сімейної групи до іншої передається за 14 діб.

Доповідач озвучив пропозиції для боротьби з АЧС та шляхи їх вирішення:

- проведення заходів з депопуляції диких свиней. Територія – не менше 5–10 км від епізоотичного вогнища. Кампанія з депопуляції має бути комплексною з проведенням її у сусідніх державах, а сам процес – безшумовим;
- своєчасне виявлення трупів диких свиней та їх належна утилізація;
- посилення просвітницької роботи й оповіщення населення про небезпеку АЧС;
- будь-який подвірний забій свиней має здійснюватися за дозволом лікаря ветмедицини;
- надання повноважень інспекторам ветмедицини щодо планових і позапланових обстежень свинарських господарств різних форм власності;
- розмір вибірки для моніторингового відстрілу диких свиней має становити 10 % тварин від кожної сімейної групи.

М.П. Ситюк повідомив, що Інститутом ветеринарної медицини НААН спільно з Українською лабораторією якості і безпеки продукції АПК розроблено вітчизняний діагностичний комплекс – ФІТЦ-імуноглобуліни для люмінесцентної діагностики АЧС, а також дуплексну тест-систему ПЛР-РТ для одночасної діагностики й диференціації АЧС і КЧС.

З інформацією щодо поширення африканської чуми свиней в Україні виступив заступник директора департаменту ветмедицини Держветфітослужби України **Д.А. Мороз**.

У 2012 р. в особистому підсобному господарстві в с. Комишуватка Приморського району Запорізької області було зафіксовано спалах АЧС. У 2012–2013 рр. випадки проникнення захворювання вдавалося ефективно контролювати й не допустити його локального поширення на сході та півдні країни. Цьому сприяла більш стабільна соціально-економічна ситуація і відносно низька чисельність як диких, так і домашніх свиней, що утримуються населенням у цьому регіоні.

У 2014 р. було зареєстровано 16 випадків АЧС, зокрема в Луганській області – 4, Чернігівській – 11, Сумській – 1, у т. ч. 12 випадків серед диких кабанів (вірус у дикій фауні набрав критичної маси).

У 2015 р. встановлено 13 випадків АЧС: у Київській області – 2, Чернігівській – 8, Рівненській, Житомирській та Сумській – по 1, у т. ч. 4 випадки серед диких кабанів (проникнення вірусу з дикої фауни в господарства населення). Ситуація суттєво змінилася, й проникнення АЧС з півночі має ознаки масштабної епізоотії (подібної до тієї, яка спостерігається на кордоні країн ЄС та Білорусі) з повільним дифузним поширенням вірусу в дикій природі. Цей процес уже охоплює значні території Полісся – від Дубровицького району Рівненщини на схід через північ Житомирщини, Київщини, Чернігівщини до півночі Сумщини.

Ветеринарній службі доводиться мати справу з неконтрольованою циркуляцією вірусу в популяції диких кабанів, які

мешкають у північній частині країни на кордоні з Білоруссю – країною, яка відмовляється від проведення повноцінного епізоотологічного нагляду в цьому регіоні й навіть не визнає саму можливість такої епізоотії. Відносно велика щільність дикого кабана у північних та північно-західних областях України поряд з низькою чисельністю населення значно ускладнюють проведення епізоотологічного нагляду в цій частині країни.

Водночас значне поширення браконьєрства в поєднанні з економічними труднощами, що їх переживає населення України, створюють умови для малопомітного для спеціалістів проникнення захворювання у сектор домашнього свиначства.

У 2014 р. з урахуванням досвіду ліквідації хвороби в Запорізькій та Луганській областях, результатів аналізу ризиків та відповідних вимог європейського законодавства було розроблено й затверджено Інструкцію щодо профілактики та боротьби з африканською чумою свиней, згідно з якою проводяться всі заходи з профілактики АЧС та ліквідації спалахів хвороби. Інструкція розроблена відповідно до європейських вимог (Директива 2002/60/ЕС).

Крім того, в Україні затверджено План дій при підозрі захворювання (загибелі) свиней на африканську чуму (наказ Головного державного інспектора ветмедичини України від 19.07.2013 № 100).

Д.А. Мороз поінформував про прогнози ФАО щодо ризику укорінення АЧС у господарствах населення.

Отже, *короткостроковий прогноз.*

Дифузне поширення АЧС за межі ендемічної зони з епіцентром на півночі Чернігівської області на південь та сусідні області (Сумщину, Київщину, а згодом і Полтавщину). Таким чином, на північному Лівобережжі може сформуватися єдина зона змішаної циркуляції АЧС серед диких і домашніх свиней, яка охоплюватиме також сусідні області Російської Федерації (Брянщину і Курщину). Поступово в процесі поширення захворювання ключову роль відіграватиме сектор екстенсивного свиначства (господарства населення й невеликі ферми) за епізоотичною моделлю, яка реалізувалась у Російській Федерації у 2007–2015 рр. Динаміка цього процесу зазвичай сезонна, і поширення захворювання відбуватиметься найбільш інтенсивно влітку.

Дифузне поширення АЧС у популяції дикого кабана на Поліссі з дуже ймовірним поступовим локальним проникненням у господарства населення і формуванням спочатку змішаного, а згодом і характерного домашнього (через згодовування свиням контамінованої вірусом АЧС продукції свиначства) циклів. Також зона циркуляції АЧС серед диких кабанів у Польщі має тенденцію до поступового повільного розширення на південь, у напрямі кордону з Україною, що через певний час може призвести до формування на півночі України широкої зони, ензоотичної щодо АЧС, – на зразок ситуації, яка спостерігається в останні два роки в країнах Балтії та Польщі.

Довгостроковий прогноз. Подальше поширення АЧС в Україні не обов'язково відбуватиметься дифузно. Транспортування контамінованої продукції з осередків хвороби (під час карантинних обмежень, а також після їх зняття) наразі може відбуватися в країні практично безперешкодно. Після накопичення в населення на уражених АЧС територіях певної критичної маси невилученої зараженої вірусом продукції свиначства захворювання може виникнути в будь-якому регіоні країни абсолютно несподівано навіть через декілька місяців після останніх закритих спалахів.

Поширення контамінованої продукції відбувається найбільш інтенсивно під кінець сезону відгодовування свиней і взимку. З огляду на це слід зауважити, що нині спалахи АЧС серед домашніх свиней спостерігаються в зоні з відносно невисокою щільністю поголів'я і в регіонах, де домінує екстенсивне свиначство. Розвиток хвороби в регіонах з більшою кількістю свиноферм і щільністю утримуваних населенням свиней неминуче призведе до занесення АЧС на ферми. Як засвідчує ретроспективний аналіз, у регіонах, ендемічних щодо АЧС, кількість повідомлень із ферм сягає 28 % . Тому можна очікувати, що кожен третій або четвертий уражений свиначський об'єкт імовірно буде свинофермою.

З огляду на це особливо небезпечним буде проникнення АЧС у західні області України, де щільність поголів'я в господарствах населення сягає подекуди 16–30 гол./км².

Проблемними питаннями залишаються приватні мисливські господарства, території природно-заповідного фонду, зона відчуження, поводження із зерном (фуражним), а також недостатнє фінансування Держветфітослужби України. ☹

